

MANDELGREN, NILS MÅNSSON

**Några bidrag till den svenska arkeologiska
forskningens historia under den tid Bror
Emil Hildebrand innehaft riksantikvarie-
embetet.**

Stockholm : Förf.
1876

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> eller boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

E. A.

Arkeologi
fond.
(20)

NÅGRA BIDRAG

till

den svenska arkeologiska forskningens historia
under den tid,

Herr Kommendören af Kongl. Nordstjerne-Ordens första Klass, Kommendören af Kongl. norska St Olavs-Orden, Riddaren af Kongl. danska Dannebrog-Orden, Riddaren af spanska Isaba Cath.-Orden, en af de Aderton i Svenska Akademien, ledamoten af Kongl. Vetenskaps-, Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademien, vårdaren af riksbankens mynt- och medalj-samling, ledamoten af Kongl. danska Oldskrifts-selskabet i Köpenhamn, ledamoten af Samfundet för handskrifter rörande Skandinaviens historia, hedersmedlemmen af Föreningen till norske Forntidsminnesmerkens bevarande, af svenska Fornminnes-föreningen m. m., m. m., Herr D:r *Bror Emil Hildebrand* innehaft riksantikvarie-embetet, och tillika varit sekreterare i Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademien.

Historisk interiör

af

N. M. Mandelgren.

STOCKHOLM,

TRYCKT HOS SAM. RUMSTEDT,
1876.

NÄGRA BIDRAG

den svenska arkologiska forskningens historia

av

Dr. phil. G. H. Sjöström

Historisk inledning

1. M. Sjöström

Kungl. biblioteket

0 0000 000094765

I.

Förberedande anmärkingar.

I företalet till »Svenska folket under hednatiden», af *Hans Olof Hildebrand Hildebrand* (Stockholm 1872, 8:o)*, förekommer ibland annat följande tirad: »ty under det, inom »loppet af de sista åren, intresset för vår fornforskning på ett »synnerligen glädjande sätt spridt sig och blifvit djupt inom »våra kretsar, har mången af den nya rörelsens målsmän sökt »efter bästa förmåga nedsätta, förkättra och för framtiden neutralisera Akademiens verksamhet.» Herr H. d. y. nyttjar derföre tillfället, att mot det nämnda, såsom ledt af småaktigt partisinne stämplade sträfvandet inlägga sin protest. Han synes ock framför andra hafva egt anledning att uppträda såsom den af ingen angripna Akademiens fullrustade riddare, enär, såsom på ett annat ställe i samma företal antydes, »han under sin faders ledning egt tillfälle att i statens historiska museum göra alldeles privata studier, hvarvid de på akademiens initiativ och genom hennes bemedling utförda forskningarna» för honom blifvit källor**).

Den teckning Herr H. d. y. sålunda lemnar af sina första studier på det flinthårda antiqvariska fältet, insupande visdomens ord af en älskad faders läppar, är en rörande idyll, värdig Greklands skönaste forntid. Och i sanning har väl sällan faderskärleken visat sig mera verksam än i den omsorg, hvarmed Herr H. d. a, förstått att lotsa sin hoppgifvande son genom alla de dolda passen i de akademiska farvattnen. Herr H. d. y. identifierar ock sin faders personlighet med akademiens kollektiva personlighet och förklarar sig tacksam derför, att alla dessa skåp, gömmande de rika skatterna af »de på akademiens initiativ och genom hennes bemedling utförda forskningarna» för honom städse stått öppna. Han har på detta sätt redan vid unga år kunnat uppträda såsom författare

*) pag. X. **) pag. IX.

med en productivitet, värdig en grånad vetenskapsman, om vi än beklagligtvis deri måste sakna den mogenhet, som blott kan vinnas genom sjelfständig forskning, den klarhet och tanke-reda, som skiljer vetenskapsmannen från dilettanten och plagiatören *), och framförallt den sinnets ödmjukhet, som med aktning ser upp till dem, hvilka med större möda fått åt honom bryta vetenskapens fält; en ödmjukhet, som så väl höfves den unge, oförsökte mannen, som fått plöja med andras kalfvar; helst den liberalitet, öfver hvilken Herr H. d. y. i detta afseende egt att glädja sig, långt ifrån lärar alltid eller i samma grad hafva kommit andra forskare till godo. Vår aflidne Axel Emanuel Holmberg egde på sin tid härom åtskilligt att förmåla, och de fleste nu lefvande arkeologiska forskare — n. b. de som stå utanför kottet, såsom Herrar Dybeck, P. Sæve, Djourklou, m. fl. — torde måhända kunna lemna någon upplysning, huruvida Herr Riksantikvariens tillmötesgående välvilja i lika mon sträckt sig till de arbetsbin, hvilka fått mödosamt inhösta forskningens honung, till uteslutande gagn för akademiens skötebarn.

Desto mindre höfves det då den unge man, som fått begagna »de på akademiens initiativ och genom hennes bemedling utförda forskningarna» såsom källor, att emot den nya forskningsrörelsens målsmän opåkalladt utslunga anklagelser, att de »efter bästa förmåga sökt nedsätta, förkättra och för framtiden neutralisera akademiens verksamhet» och att deras sträfvanden stämplas »såsom ledda af småaktigt partisinne». Ty denna fosterländska rörelse har, såsom vi alla veta, aldrig varit riktad mot Vitterhetsakademien, men väl emot de här ifrågavarande obehöriga anspråken på öfverhöghet **).

*) Se Samtiden för 1874, pag. 714 o. 784. Och när nu saken sålunda är bevisad, genom en af Sveriges utmärktaste litteratörer, torde ej vidare bevis behövas.

***) Märkeligt är ock det sätt, hvarpå han, den Letterstedtske stipendiaten, i utlandet presenterat sig, enligt hans der afgifna kort, hvilket, på diplomatisk väg oss meddeladt, har denna lydelse: "*Le Dr Hans Hildebrand Hildebrand, archéologue Suédois, chargé d'une mission scientifique. Stockholm.* Och på arkeologiska kongressen i Brüssel, den 28 Augusti 1872, börjar han sitt tacksägelse-tal i följande af Dagl. Alleh. ur Indépendance Belge hemtade ordalag: "I den svenska vetenskapens, min regerings och mitt folks namn tackar jag Er för den välvilja, hvarmed I hedren staden Stockholm och mitt land. Stockholm ligger något långt bort, men olika afseenden kunna locka Eder dit; långt ifrån Europas vester och söder och från dess omstörtningar af alla slag har i Sverige de förhistoriska åldrarnes civilisation

Det är alltför väl känt huru pass mycket skäl herr H. d. y. hade att åberopa något af svenska folket erhållet uppdrag, och den i vissa mysterier invigde torde af ett slikt uppträdande finna, hvad man har att vänta, om makten öfver den nationella forskningen framdeles skulle komma att läggas i hans hand; helt visst skulle då alla de ensidiga, inskränkta och nepotistiska syften, som karakteriserat akademiens nuvarande sekreterare och allrådande Spiritus Rector, komma att ostördt fort fara. Då denne riksembestman fann sig tillståndigt att, på grund af en gammal oduglig lag, vilja undertrycka forskningsfriheten, och, såsom den Bruzeliska rättegången utvisar, vilja inkräkta på eganderättens område samt tillmäta sig och sitt kotteri privilegium exclusivum på all forskning öfver vårt lands fornhistoria, genom att åt sig söka vindicera uteslutande rätt öfver allt till denna forskning hörande vetenskapligt material, då var det i sanning högsta tid att, *icke* partisinnet, utan nationalkänslan och aktningen för vetenskapens frihet, sökte finna ett uttryck för en kraftig protest. Stiftandet af Svenska Fornminnesföreningen var en sådan protest, och det är ögonskenligt att det är mot denna stiftelse som spetsen af Herr H. d. y:s anklagelse är riktad. Visserligen har det lyckats Herr H. d. ä. att, efter flera års ansträngningar, på både öppna och dolda vägar, slutligen tränga sig upp till en titulär-plats inom denna förening. Sannolikt kommer ock föreningens verksamhet genom detta schackdrag att för framtiden neutraliseras; men föreningens medlemmar hafva dock allmänneligen kommit till klar insigt deraf, att Herr H:s verksamhet

kunnat utveckla sig på ett långsamt, fullständigt, harmoniskt sätt; dess åldrar hafva lemnat oss i arf kvarlevor från de aflägsnaste tider, rika, talrika och studervärda kvarlevor. För öfrigt lofvar jag Er ett uppriktigt, hjertligt mottagande. Sverige har bevarat sin stormakts rang genom sina fredliga värf, sina vetenskapliga och konstnärliga arbeten. Det svenska folket, fritt och upplyst, öfverlemnar sig med ifver åt arkeologiska studier. Mästare och arbetare i de förhistoriska vetenskaperna, skolen I finna vänner i det svenska folket, liksom I skolen blifva min regerings gäster." (Ihållande bifall.) (Se Dagl. Alleh. för den 4 Sept. 1872, sid. 2, sp. 6, der talet blifvit i dess helhet intaget; men i kongressens förhandlingar har man funnit för godt utesluta denna *remarkabla* oration.) Frågas nu om ej detta tal har ett visst syskontycke med Haqvin Bagers produktioner, och till och med kan anses öfverträffa Mamsell Sager? Och *detta* af "en ung man, som aflagt så vackra prof på allvarlig forskning och grundlig vetenskaplighet!" (Djourklou, Sv. Fornm.-fören. tidskrift, 2 B., 1 Häft., pag. 83.)

alltför litet omfattar saken och alltför mycket personer, för att han med allt sitt taktiska snille må kunna uppskattas vare sig såsom en stor vetenskapsman eller ens en stor man. Den protest, som redan Svenska Fornminnesföreningens blotta tillvaro tyst uttalat, skall ock i sinom tid verka derhän, att *hela detta anspråksfulla riksembete så snart som möjligt indrages, fornforskningen förklarar fri och den förra riksantikvariern utbytes mot en anspråkslös chef för Nationalmusei samlingar.*

II.

Utgifvandet af mina arbeten, motverkadt i fosterlandet, befordradt i andra länder.

För att karakterisera det sätt, hvarpå Herr Hildebrand vetat för egna personliga sympatier och syften bruka eller rättare missbruka sin officiella ställning såsom sekreterare i en akademi, för hvilken han, i sin egenskap af tillika riksantikvarie, länge ansetts hafva ensam stiftat lagar, meddela vi här några strödda uppgifter om det sätt, hvarpå författaren till denna uppsats blifvit af honom behandlad under sin förra vistelse i fäderneslandet.

Såsom för den bildade läsaren icke torde vara alldeles obekant, utgaf författaren mellan åren 1850 och 60, med understöd af kejsrerliga franska regeringen, ett större verk öfver svenska Medeltidskonsten, under titel: *Monuments Scandinaves* (Paris, grand in-folio.) Att detta verk, som kostat mig sjutton års mödor och försakelser, inom Europas konstverld har lyckats vinna erkännande, derom vittna icke blott de skriftliga intygen af kejsrerliga franska inrikes-departementet och af de europeiskt ryktbara konstnärerna och vetenskapsmännen Ingres, Höijen, Kugler m. fl., hvilka intyg finnas i verket intagna, utan ock de bevis på aktning, hvilka blifvit mig lemnade af flere bland Europas berömdaste Konstakademier, som behagat

sända mig sina ledamotsdiplomer. Desto tyngre måste det då kännas för en anspråklös konstnär, som under de svåraste förhållanden oafåtliga kämpat och försakat för den fosterländska konstens ära, att just inom detta fosterland mötas af en fiendtlighet, som skoningslöst begagnat hvarje tillfälle och hvarje medel för att beröfva mig utsigten till på en gång erkännande och framtid. Det var Herr Riksantikvariens Hildebrand förbehållet, att af för mig okända skäl åt detta ovänliga bemötande gifva form och färg af en rent personlig förföljelse, parad med ett vämjeligt hån. Det skulle dock vara alltför vidrigt att här framställa alla de råa yttringarna af denna förföljelse, hvarför vi inskränka oss till meddelande i det följande af någon del deraf, sedan vi, för kontrastens skull, låtit några data förutgå, som visa en bättre behandling:

Riksdagens protokoll, Andra kammaren, N:o 11, 1876, måndagen den 21 Februari, § 5, pag. 3 till pag. 9.

- a) Kongl. Konstakademiens yttrande den 19 Nov. 1862.
- b) Utdrag af samma akademis protokoll d. 23 Febr. 1867.
- c) Utdrag af samma akademis registratur d. 1 Sept. 1868.
- d) Intyg af professor Stephens.
- e) Skrifvelse af f. d. Chargé d'affaires m. m. G. O. Hyltén-Cavallius.
- f) Intyg af professor Höijer i Köpenhamn.
- g) Bref från Senatens professor Ingres i Paris.
- h) Uppgift å utmärkelser, i utlandet tilldelade N. M. Mandelgren.

Riksdagens protokoll för d. 5 April 1876, N:o 36, pag. 53.

Paris den 22 April 1862, Statsministeriets utlåtande öfver Monuments Scandinaves.

Förteckning på utmärkelser.

1861 den 26 Dec. kallades han (Mandelgren) till arbetande medlem af Kongl. Oldskriftselskabet i Köpenhamn;

1861 den 29 December till medlem af Konstakademien San Luca i Rom (ende svensk f. n.);

1861 den 14 September till medlem af Konstakademien i Florens;

1863 den 11 Februari till medlem af Konstakademien i Amsterdam;

1870 den 5 December till medlem af Antiquitets-Akademien i Antwerpen;

1871 den 11 April till medlem af Konstakademien i Madrid;

1873 den 26 Januari till hedersmedlem af kejserliga Konstakademien i S:t Petersburg;

1863 erhöill M. från expositionen i Dublin hedersdiplom i hans egenskap af lithograf för planchererna till Monuments Scandinaves;

1867. Brons-medalj vid verdensutställningen i Paris, i afdelningen: *L'Histoire du Travail*.

1872. Stora guld-medaljen vid verdensutställningen i Moskwa, för Monuments Scandinaves.

Bilagda afskrifter.

Herr N. M. Mandelgren har havt den Godhed, at vise mig den Samling af Tegninger, som han paa sine Reiser i Sverrig har udført efter eldre Bygninger og deres Udsmykning.

— — — — —
— — — — —

Dette Overblik, som ingenlunde omfatter hele Mandelgrens Samling, vill allerede vække en Forestilling om dens Omfang og Indholdsrigdom. Den svenske Regiering, som har understødet Konstneren i dette Foretagende, har i ham fundet en Mand, der med Nidkiærhed har rygtet sit Kald og som har forståat at arbeide med Held under alle de vanskelige Vilkaar, som den maa kæmpe med, der skal bryde Isen og bane Veien for Efterfølgerne. Det er en lykkelig Omstændighed, at dette Foretagende er begyndt og bragt saa vide på en Tid, då Sverrig har været heldigt nok till endnu at bevare saa mange værdifulde Levninger fra tidligere Dage; men dette Foretagende vil ogsaa først erholde sin rette Betydning, naar dets Resultater kan blive bekiendte for en større Kreds en den, der kan faae Leilighed till at see dem i Samlingens Portefeuller. Naar en saa sagkyndig Dommer som Professor F. Kugler siger, at Udgivelsen af denne Samling vil blive til Heder for Sverrig og til Glæde for alle Udlandets Kunstvenner (Kunstblatt 1850, N:o 29.), saa har han fuldkommen Ret;

thi der indeholdes i disse Monumenter mærkelige Vidnesbyrd om det Slægtskabsbaand, som, giennem Kirken, omslynger hele den europæiske Middelalderen. For os Danske vill navnlig Malerierne i Bjerresjö have en særlig Intresse: de tilhøre ogsaa vore historiske Minder og kaste et opklarende Lys over vore Kirkers maleriske Udsmykning paa en Tid, hvorfra der kun er levnet os enkelte og ubestemte skriftlige Yttringer derom. Kiöbenhavn den 6 September 1852.

N. HÖIJEN.

Till Herr N. M. Mandelgren.

Meung den 9 Sept. 1858.

Min Herre!

Som jag under mer än tvenne månader ej varit i Paris, är det endast kort tid sedan jag emottog Edert bref af den 14 Juli; men ehuru något sent vill jag dock försäkra Eder om all den beundran som Edert utmärkta arbete har förorsakat mig. Det är djupt inpregladt i mitt minne, och jag kan ej nog lyckönska Eder till den stora talang och den omsorg, hvarom det vittnar.

Denna skildring (beskrifning) af den svenska konsten, som äfven har samband med vår, är af det största intresse och utmärkt väl utförd.

Före Edra arbetsamma efterforskningar tviflade hvar och en på att Sverige inom sig egde så många minnesmärken från denna konsttid, så väl af den religiösa som af den profana stylen. De öfriga länderna synas mig sannerligen ej rikare i detta hänseende; jag lyckönskar Eder, min herre, att hafva låtit oss göra bekantskap med dessa talrika skatter, och ännu en gång sänder jag Eder min uppriktiga lyckönskan öfver det sätt, hvarpå dessa (teckningar) ritningar äro utförda; de äro sanna, naiva, intelligent, derjemte kraftiga och originella, hvilket allt sammanlagdt gör af dem ett beundransvärdt verk.

Jag är icke förvånad men väl ledsen öfver att ni ofta har mött ogena eller okunniga personer, hvilka icke hafva gjort Eder den rättvisa som ni förtjenar såsom artist och archeolog, för ett verk som skall komma att blifva en ära för Eder och Edert land. Föröfrigt se der den olyckliga utgången af många

verkliga och aktningvärdas artisters öde, hvilka, likasom ni, min herre, ha uppoffrat en del af sitt lif för att beslutsamt följa sitt samvetes och öfvertygelsens röst.

Men jag hoppas fullt och fast att man slutligen skall göra Eder rättvisa och att Edra ihärdiga arbeten skola blifva värderade samt intaga den plats dem tillkommer.

Hvad mig beträffar, min herre, så är det för mig en pligt likaväl som ett nöje att erkänna Eder stora talang vid alla de tillfällen som yppa sig för mig att gifva Eder bevis derpå.

Haf godheten, min herre, ursäktat dröjsmålet med detta bref! Jag förblifver med största högaktning

Eder tillgifne tjänare

J. INGRES.

Att förestående öfversättning är öfverensstämmande med den mig förevisade fransyska hufvudskriften, betygar

Stockholm den 10 Febr. 1876.

Ex officio

Ferd. Svensson,

t. f. Notarius Publicus.

Statsministeriet.

Paris den 22 April 1862.

General-Sekretariatet.

Historiska minnesmärken.

Min Herre!

Enligt Eder yttrade önskan har jag framlagt för komitén för Historiska Minnesmärken de första häftena af Edert arbete: »Monuments Scandinaves.»

Komiténs utlåtande öfver det arbete som bär titeln: Monuments Scandinaves, af N. M. Mandelgren.

Komitén har med lifligt intresse tagit detta verk i betraktande; den sätter derpå det största värde, och anser att det lemnar intet öfrigt att önska både hvad idén och utförandet beträffar.

Återgifvandet af de murmålningar som pryda de monumenter, hvilka Ni har framställt, äro af stor vigt och erbjuda prof af högt värde för dekorationsmålningens historia från 15 och 16 århundradet. Det oaktadt har komitén uttryckt sin saknad öfver att detta utmärkta arbete icke innehåller ännu

äldre monumenter, såsom från 12 århundradet, hvilkas studium, jemfördt med vår nationella byggnadskonst, skulle väckt mycket intresse hos artister och fornforskare.

Låtom oss hoppas att Eder utmärkta talang skall sätta Eder i tillfälle att framdeles fullborda det verk, som Ni företagit och som på ett så hedrande sätt anvisar Eder plats inom artisternas krets.

Emottag, min herre, försäkran om min utmärkta högtaktning.

Stats-Ministern.

Statsrådets general-sekreterare.

På Ministerns vägnar och enligt uppdrag:

AUG. MARCHAND.

Rätt öfversatt från originalet, betygar

Stockholm den 9 Mars 1876.

Ex officio

Ferd. Svensson,

Notarius Publicus.

År 1846 erhöj jag af Kongl. Maj:t ett anslag af 300 kronor, på grund af Antiquitets-Akademiens tillstyrkan. Resan börjades den 12 Juni, och oaktadt det trånaste arbete blef jag först i Februari 1847 i stånd att afgifva teckningar och reseberättelse*). På min begäran att Akademien måtte utge dessa teckningar, svarade densamma, att den saknade medel, »men att det finge bero på mig att på egen risk besörja deras utgifvande, om jag funne mig dertill hågad.

Enligt Akademiens protokoll för d. 27 April 1847 beviljade mig Kongl. Maj:t ånyo för årets forskningar 300 kronor. Resa och arbetstid varade från början af Juni samma år till April följande år; vid inlemmandet förbehöll jag mig uti en särskild skrifvelse följande: »Enär jag hoppas att framdeles komma i tillfälle att, såsom en möjlig godtgörelse för mina förskottet**), kunna i offentligt tryck utgifva de af ritningarna, som möjligen anses sådant förtjena, vågar jag derjemte uttrycka min ödmjuka anhållan, att desamma icke må genom Akademien publiceras.»

Vid sammankomsten d. 2 Maj 1848, heter det, § 119: »Artisten N. M. Mandelgren hade, jemte skrifvelse af den 20

*) Se närlagda räkning.

**) Menas: öfverskjutande utgifter.

April, inlemnad sin berättelse om den resa han förliden sommar med understöd af allmänna medel företagit.» Sekreteraren hade i ett, denna dags anteckning bifogadt, anförande redogjort för innehåll. Men i denna af sekreteraren afgifna berättelse hade han ej anført det ringaste om mitt gjorda, ofvan anförda förbehåll; hvarföre både Akademien och Kongl. Maj:t förblefvo i okunnighet om detsamma, då beslutet fattades. På sekreterarens förslag, att de inlemnade ritningarna utgjorde en nöjaktig ersättning för anslaget, och att de skulle förvaras i statens samlingar;

Beslöt Akademien att, liksom föregående året, anmäla M:s sednaste resa hos Kongl. Maj:t och att frukterna derutaf utgjorde en nöjaktig ersättning för det uppburna anslaget samt att de måtte, såsom förra årets, få förvaras i Akademiens samlingar. —

För 1848 beviljade mig Kongl. Maj:t, som föregående åren, 300 kronor till fortsättandet af forskningarna; resan börjades i Maj samma år, och arbetet fortsattes tills i Mars 1849*).

Uti den vid samma tillfälle till Akademien afgifna skrifvelsen, fästades synnerlig vigt vid följande: »bifogar jag för sådant ändamål, och till lättnad för bedömandet, en specificerad förteckning å mina utgifter såväl för detta som de 2:ne föregående**) årens resor; hvarjemte jag ock vill föra Kongl. Akademien till minnes hvad jag i förut gjordt förbehåll ödmjukast anført: att jag, till godtgörande af öfverskjutande utgifter, hoppas kunna göra mig någorlunda skadeslös genom ett möjligen framtida utgifvande i tryck af de värdefullaste utaf inlemnade ritningar». (Mars 1849.)

I akademiens sammankomst den 20 Mars 1849, § 56, förekommer: »Artisten Mandelgren hade, jemte skrifvelse till Akademien, inlemnad de teckningar han under förflutna årets resa i Sverige samlad, med tillhörande text.

Akademiens sekreterare, nu som förra gångerna, anmodades granska dessa ritningar och handlingar samt öfver deras värde och de i Mandelgrens skrifvelse uppgifna önskingar afgifva yttrande.»

Uti sekreterarens afgifna utlåtande, dateradt den 16 April 1849, förekommer ej ett ord om mitt gjorda förbehåll; hvar-

*) Se närlagda räkning. **) Sedan tillkommo ytterligare två.

före Akademien och Kongl. Maj:t fattade ett beslut, lika med föregående årens.

Här följer nu ofvanberörda räkning:

Utdrag ur de anteckningar som förts under förenämnda fem års resor, öfver resekostnader och arbetstids-förluster såsom Lithograf, enligt intyg af O. Cardon och J. Salmson i Stockholm.

	Rdr	sk.	r.	Ogulden Rest-summa.		
År 1846 restes 759 $\frac{1}{4}$ mil, som kostat	183	18	6			
Användt 234 arbetsdagar, à 6 Rdr Rgs pr dag	1,404	—	—			
Summa Rdr	1,587	—	—			
Bekommit i resekostnad 300 Rdr Rgs; rester	—	—	—	1,287	18	6
År 1847 restes 245 $\frac{1}{4}$ mil, som kostat	277	30	6			
Användt 288 arbetsdagar, à 6 Rdr Rgs pr dag	1,728	—	—			
Bekommit i resekostnad 300 Rdr Rgs; rester	—	—	—	1,705	30	6
År 1848 restes 341 $\frac{3}{4}$ mil, som kostat	353	22	—			
Användt 307 arbetsdagar, à 6 Rdr Rgs pr dag	1,842	—	—			
Bekommit i resekostnad 300 Rdr Rgs; rester	—	—	—	1,895	22	—
Hela den oguldna utgift jag skulle få vidkännas, utgör således en summa af Rdr Rgs	—	—	—	4,888	23	—
År 1849 restes 167 $\frac{1}{8}$ mil, som kostat	174	35	9			
och användes för ritningar, som skulle aflemnats, 300 arbetsdagar, à 6 Rdr pr dag	1,800	—	—			
Bekommit i arvode 300 Rdr Rgs; rester således	—	—	—	1,674	35	9
År 1850 restes 384 $\frac{3}{16}$ mil, som kostat	401	29	5			
Och användes 306 arbetsdagar, à 6 Rdr pr dag	1,836	—	—			
Bekommit i arvode 300 Rdr Rgs; rester således	—	—	—	1,937	29	5
Oersatta utgiften för dessa 2:ne år har således belupit sig till en summa af	—	—	—	3,612	17	2
Således tillsammans en ogulden summa af ej mindre än	8,500:	40:	2			

I afseende på ofvanberörda, mer än en gång uttalade förbehåll *), får jag nämna, att ett af skälen dertill var, det jag önskade förebygga en behandling, lik den, som ritmästaren Boström i Lund, beträffande afteckningen af målningarna i Borreby kyrka, fick vidkännas.

*) Genom det trotsiga tilltaget att, tvärt emot grundlagens bud, våga förhemliga detta mitt viktiga förbehåll, har sekreteraren, som alltför väl kände hvad följden af en sådan förseelse, i händelse af rättgång derom, kunnat för honom blifva, praktiskt ådagalagt, att *han* och ingen annan är akademien.

För 1849 beviljade mig Kongl. Maj:t förnyadt anslag af 300 kronor. I April 1850 hade jag den olyckan att genom halkning bryta ena benet, men blef det oakadt af Kongl. Maj:t hugnad med nytt anslag af samma storlek, sedan jag blifvit så återställd, att jag i Juli kunde fortsätta forskningarna, tills i början af September samma år.

Hemkommen på hösten, ingick jag till Kongl. Maj:t med ansökan att erhålla understöd för utgifvandet af ett större arbete, innehållande afbildningar af våra förnämsta vägg-, tak- och glasmålningar i kyrkor och slott, kronologiskt ordnade från äldsta till närvarande tid, beledsagade af fransysk text, utgörande, tillika med plancherne, 30 häften; hvilket företag stöddes på förord från Konsthistorikern F. Kugler i Berlin och Ecclesiologiska sällskapet i London m. fl., samt var åtföljdt af tryckningskostnadsförslag från Kongl. tryckeriet i Berlin.

Den 28 November 1851 erhöi jag en skrifvelse från akademiens sekreterare af följande lydelse: »Som de herrar ledamöter af Kgl. W.-, H.- o. Antiqv.-Akademien, hvilka fått sig uppdraget, att afgifva yttrande öfver herr M:s, af Kongl. Maj:t remitterade underdåniga ansökning om ett årligt anslag intill nästa Riksdag, begärt se de teckningar, herr M. till följande af Kongl. Maj:ts nådiga föreskrift, efter föregående resor inom landet, till akademien aflemnadt och sedermera fått från akademien utlåna, så får jag äran anhålla, att samma teckningar varda, till middagstiden i morgon upplemnade i sekreterarens arbetsrum, der bemälde herrar ledamöter komma att sammanträda. Stockholm d. 28 Nov. 1851.

Bror Emil Hildebrand.»

Derpå svarade jag under d. 3 December:

»Vid samlingarnas aflemnande har jag förbehållit mig, att då deras värde betydligt öfverstigit det penningbelopp, jag af staten erhållit, dessa samlingar ej finge af Akademien begagnas förrän jag efter desamma utarbetat manuskript och original-ritningar till det arbete, jag ärnade utgifva på trycket, för att på detta sätt kunna förskaffa mig ersättning för de utgifter och mödor, jag i och för desamma fått vidkännas.

»Detta förbehåll har ingenstädes blifvit af Akademien bestridt, hvarföre densamma icke kan öfver nämnda samlin-

»gar fordra någon dispositionsrätt förrän de blifvit i tryck ut-
»gifna och mina förluster derigenom betäckta.

»Det är på denna grund conceptritningarna blifvit till
»mig öfverlemnade, jemte riksantiqvarens muntliga försäkran,
»att Akademien *till alla delar* bifallit min anhällan; och eger
»jag således rätt att vänta, det både den moraliska och den
»juridiska rättvisan måste tillerkänna mig en ersättning för
»mina förskjutna utgifter, i fall jag skall lemna dem (ritningarna)
»förrän de blifvit utgifna.»

Den 8 December 1851 erhöll jag följande skrifvelse
från Akademiens sekreterare: »att Akademien finner sig nödsä-
»kad hos Kongl. Maj:t anmäla icke blott herr M:s vägran att
»återställa de teckningar herr M. låntagit, utan ock att herr
»M. ännu icke lemnat någon redovisning för 1849 och 1850
»års resor; så framt icke herr M. före denna veckas utgång
»undanrödjer anledningen till denna anmälan.

Bror Emil Hildebrand.»

Samlingarna voro då i London för att utges; och en
del deraf utkom verkligen i: *Instrumenta ecclesiastica.*

Derefter företogs i början af April 1852 en utländsk
resa för att försöka utgifvandet. Kommen till Köpenhamn,
hvarest jag stannade, lät jag samlingen från London komma
dit, att närmare granskas af dervarande konstkritikern N. Höi-
jen och Etatsråden Wegner och Rafn, hvilkas yttranden äro
införda i Antiquarisk Tidskrift för 1852—1854, Köpenhamn,
8:o, pag. 307 till 312.

På grund af dessa mäns opartiska omdömen förmådde
man mig att ingå till sv. regeringen med en förnyad ansökning
om understöd för utgifvandet, hvilken afslogs af Akademien,
som tillade, att jag äfven fått de skriftliga anteckningarna;
hvilket var osant, emedan de fortfarande funnos i Akade-
miens arkiv.

Sedan jag af några svenska mæcenater, herr Baron H.
Ramel, grefve Axel de la Gardie på Löberöd, grefve Pontus
de la Gardie på Maltesholm, grefve E. Ruth på Rutsbo, gref-
ve A. Posse på Charlottenlund, Hofmarskalken R. Stjernsvärd
på Vidtsköffe och P. E. Wallenstråle på Bränninge erhållit

understöd, att 1856 utge första häftet af *Monuments Scandinaves du moyen âge etc.*, som trycktes dels i Köpenhamn, dels i Paris; meddelade mig mina danska vänner, att de förfärligaste bref hade kommit från en viss person i Stockholm till T., en högst framstående man i Köpenhamn, derom, att man ej borde understödja mitt företag, utan låta Svenskarne sjelfve handtera sina landsmän; ty man kunde låta arresteras mig när man behagade. På grund af dessa meddelanden och för nya forskningars företagande reste jag till Sverge och Stockholm den 8 Oktober. Mellan 12 och 3 e. m., en tid då Akademiens samlingar voro offentligt öppna, gick jag dit; vid mitt inträde fann jag der dess sekreterare i sällskap med en för mig okänd herre, och frågade Hildebrand om jag kunde få se ritningarna från Häfverö kyrka i Roslagen, hvarpå han svarade i en hätsk ton, att det var farligt att visa några ritningar för mig, som hade stulit så många från Akademien. »Stulit!» sade jag; »jag har ju inga andra än egna, dem jag ej lemna förr än de blifvit utgifna, eller min fordran ersatt»; derpå svarade sekreteraren: »Det skall jag visa, som kan låta sätta herrn i kurrän hvad dag jag vill anmäla det för Justitie-kansleren.» »Ja fritt, här är jag!» svarade jag. Då sade H.: »Jag vill ej hafva med herrn att göra», sprang in i ett annat rum och befallde amanuensen Styffe att utlemna de begärda ritningarna. Utom Styffe voro vaktmästaren Lundin och 2:ne för mig okända herrar närvarande, hvilka alla hörde vårt samtal.

Då jag efter T:s död besökte Köpenhamn, bad jag dem, som kände dessa skrivelser, att få se T:s efterlemnade brefsamling, men de upplyste att riksantikvarien B. E. Hildebrand straxt efter hans död hade begärt och fått alla sina bref tillbaka.

Kongl. Bibliotekarien Arfwidsson, som trodde sig egastort inflytande på vederbörande och intresserade sig för företaget, förmådde mig att ingå med ny ansökan till Kongl. Maj:t, med anhållan om understöd, hvilken remitterades till Antiqv.-Akademien. Bland dennas anmärkningar öfver arbetet kan anföras: Att »*Litograferade delen af arbetet vittnar om konstskicklighet, såsom man är berättigad att vänta af Hangard Maugé's och Bernthzens berömda officin, faller en hvar i ögat.*» Man förbiser här att de flesta ritningarna voro af mig ritade både i original och på sten, och att de som finga uppbara lofordet,

endast voro tryckeriets egare!!... När jag visade prof. Höijen ofvanstående omdöme, sade han: »det er et onskabsfuldt Menneske, som yttret dette!»

1857 återvände jag till Paris och lyckades finna män, som intresserade sig för företaget, såsom P. Mérimée, Ingres, Hittorf, Thiers och Didron Ainé. Bland de, såsom jag förmodar, opartiska vitsord, hvilka mig hafva meddelats, vill jag blott hänvisa till Ingres' bref, å pag. 9.

1858 skulle Hans Excellens Manderström lemna Paris och flytta till Stockholm; då jag meddelade honom, att tvisten med Hildebrand, så vidt jag kunde inse, icke skulle sluta utan process med Akademien, så yttrade han, att det skulle han bilägga, om jag skref en vänlig skrifvelse till Akademien; hvilket jag ock gjorde, och lemnade honom den. Svaret från Akademien bekom jag ej förr än vid min hemkomst 1862, och det följer här i utdrag:

«Utdrag af Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akad:s dagbok för d. 1 Febr. 1859. S. D. § 38. Akademien ville, med förnyande af sitt förut gifna bifall, tillåta honom (Mandelgren) att tills vidare behålla sådana ritningar, dem han har för afsigt att i gravyr, stentryck eller på annat sätt allmängöra, med vilkor att dessa ritningar, efter sådant begagnade, blefve till Akademien återställda, hvartill han ock tillföre förklarar sig villig, samt att sådana teckningar, hvilka icke komma i fråga att af honom publiceras, varda, på sätt han föreslagit, till Akademien afgifna, jemte de berättelser, dem han återtagit eller aldrig aflemnadt; och skulle detta Akademiens beslut genom utdrag af Akademiens dagbok Mandelgren delgifvas.»

1863 d. 7 Februari lemnade jag de ritningar, som blifvit begagnade, samt sådana som jag ej trodde mig komma att begagna, jemte redovisning för 1849 och 1850 års resor, med förnyadt påstående att jag från Akademiens arkiv aldrig återfått mina skriftliga anteckningar; jag bad sekreteraren nu i min närvaro se efter, hvar de stodo, hvilket ock skedde; då vi hittade dem, fann han sig generad af öfverraskningen, utan att yttra något vidare. Hvad som föreföll mig underligt var, att de kunnat finnas der alltsedan 1853, då jag först inför Akad. och Kongl. Maj:t belastades med denna osanning, och ej blifvit påträffade af revisorer, som årligen granska Akad:s arkiv

och samlingar. Antingen måste dessa revisioner hafva skett bra löstligt, eller hafva nämnda anteckningar varit afsigtligt undgängömda i 10 år; att de deremot allt sedan dess varit tillgängliga, kunna både Amanuensen Montelius och Dr Stolpe intyga, hvilka d. 20 Januari 1876 visade mig dem.

Sedan 1863 hafva herrar H., hvar de kunnat, kappats om att söka finna anledning till klander emot mig, öppet eller lönligen, inom- eller utomlands, likt eller olik, hvaraf jag endast vill anföra följande: I Kongl. W.-, H.- och Antiquitetsakademiens samlingar, ny följd, 6:te delen, pag. 365, Floda kyrkas målningar, anför H. d. ä. att jag misstagit mig; att det ej är *Maria Magdalenas*, utan Marias, Jesu moders, himmelsfärd, jag aftecknat, på grund af att i de 2:ne öfra hvalfven äro scener ur hennes legend framställda. Om han befunnits varalitet mer hemma i våra kyrkodekorationer, hade han lätt insett, att genom dem går en bestämd princip; i de yttersta hvalfven ses profana ämnen, och ju mer man nalkas altaret, allt heligare. Nu är denna scen i 2:dra hvalfvet, vester ifrån, bland underordnade ämnen; så framt ej H. tror sig hafva gjort en alldeles ny upptäckt, att Maria, Jesu moder, skulle böra framställas naken och endast skyld af sitt långa hår; men detta är i full strid med Marias legend: henne, som oskuldens och blygsamhetens symbol, har ingen ännu fått framställa ens utan fotbeklädnad, långt mindre naken. Den nakna bilden, hvars blygd skyles af hennes rika och långa hufvudhår, är utom all fråga symbolen för Maria Magdalena.

I läsning för Hemmet, IV, pag. 307, uti öfversättningen af Snorre Sturlesons konungasagor, hänvisar H. d. y. i noten till målningarna i Floda och Tegelsmora, hvarest skepp finnas afbildade från slutet af 1400-talet, såsom varande förment lika med de gamla vikingaskeppen; detta vittnar dock om föga kunskap i det gamla sjöväsendet, då man antager att ingen förändring skett på 4 à 500 år; att han, i afseende på Tegelsmora, tviflar på min ritnings riktighet, kan endast härleda sig deraf, att målningarna blifvit öfverkalkade *efter* sedan ritningen gjordes, så att man numera ej *kan* få se dem.

Att jag, liksom hvarje annan dödlig, har begått och kan begå fel, skulle vara dåraktigt att förneka; men hvad H. d. y. beträffar, bekräftar det sig fullleligen, hvad Dybeck en gång sade,

nemligen: »det finnes endast 2:ne ofelbara personer: *Hans Helighet i Rom och Hans Hildebrand i Stockholm.*»

1874 hade jag flere gånger af olika litteratörer fått anmärkningar och slutligen af slöjdföreningens styrelse inför kommerser-kollegium, sedan införda i Dagligt Allehanda. När jag fick se originalhandlingen, befanns den bilagd med separat-aftryck af de ställen, hvarest H. d. ä. och y. anfallit mig; en välvilja, som väl ingen mer än jag fått röna, i den vackra afsigten att dermed göra mig stor skada, såsom motverkande ett sökt anslag. I sammanhang härmed står ock det kända tilltaget, att bland en hop riksdagsmän utdela nyssnämnda skrifter; allt i enahanda hyggliga afsigt.

III.

Bidrag till historien om det nu senast till utgifning anmälda arbetet: Atlas till den svenska odlingshistorien.

Herr Riksantiquarien B. E. Hildebrands till Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-akademien afgifna utlåtande af den 15 November 1875.

Då Kongl. Maj:t infortrat Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademiens utlåtande öfver N. M. Mandelgrens underdåniga anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes till Riksdagen aflåta nådig proposition om ett årligt anslag af 5000 kronor till utgifvande af ett planchverk med text, enligt bilagd prospect, kalladt: »Atlas till Svenska folkets odlingshistoria från äldsta tider», är det min pligt att häröfver inför Akademien afgifva yttrande.

Till en början må anmärkas *det egendomliga förhållandet, att den underdåniga ansökningen icke blifvit, af Herr Mandelgren egenhändigt undertecknad, — en uraktlåtenhet, som icke plä-*

gar medgifvas andra personer, än sådana, som icke sjelfva kunna skriva sitt namn *).

Det ifrågavarande arbetet uppgifves innehålla ett urval af 12,000 original-ritningar, samlade under sökandens resor inom fäderneslandet, (och) beräknade att upptaga 1,200 plancher i kvartformat, i färgtryck, och att utgifvas i häften innehållande 10 plancher jemte 5 blad text. Alltså måste öfver hufvud hvarje planch komma att upptaga 10 ritningar. Priset för hvarje häfte är bestämdt till 10 kronor. Således kommer ett fullständigt exemplar af arbetet att kosta 1,200 kronor.

Den vid ansökningen bilagda prospekten innehåller en öfversigt af arbetets plan eller uppställning, under 12 hufvudafdelningar. 1. *Landets naturbeskaffenhet*. — 2. *Befolkning och stamskilnader*. — 3. *Folkets näringar och lefnadssätt*. — 4. *Klädedrägter och smycken*. — 5. *Boningar och husgeråd*. — 6. *Slöjder*. — 7. *Samfärdsel och varubyte*. — 8. *Sjöväsen*. — 9. *Vapen och krigsväsen*. — 10. *Rättsväsen*. — 11. *Helgedomar och gudadyrkan*. — 12. *Högtider och religiösa folkbruk*.

Denna plan är, som man ser, mycket omfattande. Den utföres vidare genom åtskilliga underafdelningar under hvarje hufvudafdelning.

Sålunda upptages under första hufvudafdelningen:

a) *Kartor*: Fysisk karta öfver Sverge; — profilkartor; — Karta öfver landets bebyggande under olika perioder från och med stenåldern till och med katolska tiden.

b) *Utsigter*: Norrskenet; — midnattssolen; — högfjäl-
len och fjällvattnen; — bergstrakterna; — elfvar och forsar; — sjöarne; — skogarne; — slätten; — skärgården.

Således erbjuder redan denna första hufvudafdelning material för en obegränsad mängd af teckningar, *hemtade ej blott från land och vatten, utan äfven ur skyn*. I hvad mån dylika «utsigter» kunna anses höra till svenska folkets odlingshistoria, torde förmodligen den utlofvade texten komma att upplysa. En tillförlitlig karta öfver landets bebyggande under de särskilda perioderna af den förhistoriska tiden skulle utan tvifvel vara af stort intresse; men vetenskapliga arkeologer

*) Kursiveringen är af utgifvaren.

anse vidsträckta forskningar ännu ytterligare behöfliga, innan en sådan kan upprättas.

Andra hufvudafdelningen, *Befolkning och stamskilnader*, upptager:

a) *Hufvudskälsbildning*: kranier ur forngrafvar från sten-, brons- och jern-åldern, — kranier ur yngre grafvar af Lappar, Finnar, Svenskar.

b) *Ansigtbildning*: Fotografier af Lappar, Finnar, Tattare, Svear, Götar.

Tredje hufvudafdelningen, *Folkets näringar och lefnads-sätt*, är mycket omfattande, enligt följande öfversigt:

a) *Vilda Veatämnerna*: *Bär och frukter*; *Frön*, manna-gräset, sandhafren; — *Rötter*: moroten, kålroten, rofvan; — *Veater*: löken, kålen, syran; — *Andra veatämnerna*: björklaven, safva.

Utan tvifvel kunna «bär och frukter» och andra «veatämnerna» lemna outtömliga materialier till plancher. Något besynnerligt förekommer det, att kålroten och rofvan räknas bland «vilda veatämnerna» i vårt land. Måhända kunde bland rötter potatis förtjent omnämnas, ehuru den icke veæter vild och först i sist förflutna århundradet blifvit hos oss hemmastadd.

Då meningens synes vara att för planchverket beskatta icke blott vildmarken, utan äfven trädgården, torde någon med skäl kunna fråga, hvarför icke särskildt nämnes blomveæter, i afseende på hvilkas odling karakteristiska egenheter skulle kunna uppvisas för olika provinser inom landet.

Under denna tredje hufvudafdelning förekommer vidare:

b) *Jagt och djurfångst*: *Jagt* med spjut, båge och pilar, hök och hund, not- och skallgång, vättar och bulvaner; — *Djurfångst* med grop, giller, stakar, tanor, saxar; — *Jagtscener* efter äldre och yngre svenska målningar; samt ytterligare: *Jagttyg* och *jagtreskap*.

c) *Fiske*: *Fiske* med spjut eller ljuster; — *Fiske* med krok: metkrok, angelkrok, slantkrok; — *Fiske*, med mjärda, homma, katsa, lana; — med nät och not; — samt ytterligare *Fisketyg* och *redskap*.

d) *Djuraavel* och *Boskapsracer*: *Hunden*: spetsen, lapphunden, *ströfvaren**) (menas kanske *stöfvaren*), varghunden;

*) Misskrifning af renskrifvaren. Utg. anm.

— *Renen*; — *Geten*; — *Fåret*: gethornade fåret, svarta får-racen; — *Kon*: forntida boskap, fjällkon, småländska skogs-kon, skånska slättkon; — *Hästen*: — forntida hästar, dampen eller kongshästen, skogsöket eller fersingen, Dalhästen, Hel-singehästen, Jemtlandshästen; — *Svinet*: afbildningar från äldre tid, vilda svinet, skogssvinet från Göinge härad, långbenta svinet; — *Fjäderfä*: hönan, porrhönan, gåsen; — *Bistocken*; — samt *Redskap för boskapsskötseln*.

Med sistnämnda «redskap» menas förmodligen dynggrepen, skofveln, mjölkpallen, mjölkbyttan, kanske äfven piskan m. m. — Man torde, icke utan skäl, kunna fråga, hvarför icke katten får komma till samma heder som hunden, och ankan som gåsen. De maskulina djuren, bocken, baggen, tjuren och ovan, tuppen, synas vara tillbakasatta; men man får väl antaga att icke*) de inbegripas under deras feminina motsvarigheter.

Vidare förekommer här:

e) *Sädesodling och jordbruk*: *Sädesodling på sved-jeland*: odlingsvextar, rofvan (äter igen!) — hafren, vinterrå-gen; — *redskap*: fälla (?), krattan, trädhackan; — *Sädesodling på hackland*: redskap; färjekrok, ärjekrok, pikårdret, klovaharf-ven, pinaharfven (sic!); — *Sädesodling på åker*: kornet; redskap: årdret, plogen, harfven, spaden, jernhackan; — *Skördens afberg-ning*, täckning, förvaring, tröskning och rensning; — *Hägnader* och *gärdesgårdar*, grindar. *Gärdesgårdar*, som icke utgöra häg-nad, torde vara svårt att uppvisa.

f) *Lifsmedlens förvaring och beredning*: *Torkning* af kött och fisk; — *Rökning*; — *Malning*: kross-stenar, hand-qvarnen, sqvaltan eller enfoten, stubbaqvarnen, väderqvarnen; *Bak*; — *Brygd*; — *Redskap för matredning och hushållning*.

Under sistnämnda rubrik lär man förmodligen kunna vänta att få se ugnsvasten, ungsrakan, grisseln eller brödspaden, träslaf-var, kittlar, grytor, pannor och många andra lika intressanta bohag. — Dylika förekomma dock längre fram under 5:te afdelningen.

Det anförda torde vara tillräckligt, att gifva begrepp om planen för denna atlas. — Ett och annat prof från de föl-jande afdelningarne må dock tilläggas.

Under 5:te afdelningen upptages bland annat:

Byggnadsplaner: Plan af lappläger, fäbodvallar, nybyg-gen, bondgårdar, bondbyar, städer, herresäten.

*) Förmodligen af renskrifvaren tillagdt. Utg. anm.

Under 7:de afdelningen upptages bland annat:

Fordon: skarbågar, trygor, isläggar, skidor, sadlar, klöfsadlar, selar och anspann; släpan, drögen, kälken, skrindan, kärran, madakärran, bultavagnen, kareten.

Vägar: gångstigar med blekning af skogens träd, ridvägar, kavelbroar, broar, färjor; färder till häst, färder i båt utför forsarne, buföling i Norrland.

Allmänna bytesmedel: boskap, skinn och gråverk, vadmal och lärft, koppar, guld och silver, mynt.

Räkenskapsföring: Kalfstocken *) (förmodligen menas karfstocken) och skuldstaften.

Under *Marknader* upptages gårdfarihandel.

I 8:de afdelningen, *Sjöväsendet*, upptages:

Landmärken: Landkänningar, båkar, fyrrar.

Den förstnämnda rubriken, *Landkänningar*, bör komma att lemna ett outtömligt förråd af teckningar.

Under 10:de afdelningen, *Rättsväsen*, uppföres bland annat.

Fängsel och straffredskap: Blacken, handklofvarne, jernen, stocken, trädmärren, spanska fiolen, stadens stenar, spöslitning, kopparmatte, galgen. *Samlaren synes hafva uteglömt skampålen, gatulopp, halshuggning och stegling m. m.*; i sanning vackra illustrationer till svenska folkets odlingshistoria; med förvåning saknar man i denna samling skolriset, ett instrument, som dock, icke blott i den svenska, utan jemväl i den allmänna mänskliga odlingsens historia spelat en betydelsefull rol, och utan tvifvel bör anses ega lika stor märkvärdighet som redskaper för boskapskötsel.

Under 11:te afdelningen, *Helgedomar och gudadyrkan*, förekomma:

Kyrkoskrudar: Palladier **), hakar, mäss-skjörter, kräcklor, kyrkostötar. Underbart förefaller det säkerligen något hvar, att Palladier (d. v. s. Minervabilder), biskopskräcklan och den hedervärda kyrkostöten räknas bland kyrkoskrudar. Med större skäl hade biskopens kåpa och mitra förtjenat en plats under denna rubrik.

Under 12:te afdelningen, *Högtider och religiösa folkbruk*, upptagas bland annat: *Högtidseldar*: Julbrasan, julkubben, jultannen, julablåset, julaljuset, trettondagsstjernan; — Valborgs-

*) Fel af renskrifvaren. Utg. anm.

***) Miss-skrifning, för: Pallier. Utg. anm.

mässo-eldar, midsommars-eldar, midsommar-stång; — Eldar och ljus vid bröllop och begrafningar.

Gillen: Julhalm, julbock, Fastlagsris, skärthorsdagskärningar, Maj i by, Pingstbruden, Midsommarslek o. s. v.

Några vidare kommentarier torde icke vara behöfliga, icke heller flera prof ur den vidlyftiga prospekten, i hvars talrika underafdelningar förekomma en mängd kuriosas, icke mindre märkvärdiga såsom föremål för bildlig framställning.

*Man ser att det föreslagna planchverket skulle blifva ett brokigt allehanda, ett slags svenskt pittoreskt universum, för hvilket utgifvaren hemtat materialier, ej blott ur verkligheten, utan äfven ur fantasiens regioner, dit man torde få räkna Påskkäringarne, hvilka förmodligen icke *) äro tecknade efter naturen.*

Skall en sådan samling ega något värde, måste detta bero på ett konstnärligt utförande. Hvad man i detta afseende kan vänta af Herr Mandelgren, torde kunna bedömmas af de konstnärers prof han förut offentliggjort.

Huruvida någon vetenskapligt bildad person fått uppdrag att skriva texten till arbetet, uppgifves icke. Får man bedöma dess blifvande beskaffenhet efter prospekten, torde dess värde icke kunna högt uppskattas.

Huru lång tid skulle erfordras till arbetets utförande, eller med andra ord, huru många år Riksdagen skulle behöfva anvisa det betingade årsbeloppet, 5,000 kronor, uppgifves icke.

Om man fick antaga, att under hvarje år kunde utkomma 10 häften, innehållande 100 plancher — alltså 2 plancher blifva färdiga i hvarje vecka — skulle arbetet hinna fullbordas på 12 år — således kosta staten 60,000 kronor. Sannolikt är dock, att utgifvandet skulle komma att kräfva ännu längre tid, och statens utgift således blifva ännu större. Utan tvifvel skulle en så betydlig summa kunna på ett bättre och för fäderneslandet ärofullare sätt användas till främjande af vetenskap och konst.

Det i sökandens underdåniga skrifvelse antydda ändamålet med detta arbetes utgifvande, att derigenom »resultatet af hans lifsbästa verksamhet må komma så väl den specielt svenska som den allmänt europeiska bildnings-historien till godo», skulle utan tvifvel förfelas, emedan sannolikt högst få personer, vare sig inom eller

*) Detta icke har öfverflödigtvis tillkommit. Utg. anm.

utom fäderneslandet, torde finnas benägna, att för ett exemplar af ett sådant arbete uppförna 1,200 kronor.

På grund af hvad jag här anført, kan jag för min del icke tillstyrka bifall till Mandelgrens ifrågavarande ansökning.

Stockholm den 15 November 1875.

Bror Emil Hildebrand.

Lika lydande med det i Kongl. Maj:ts Ecklesiastik-Departement förvarade originalet intyga

G. I. Reuter.

G. F. Reuter.

Vi öfverlåta åt våra läsare att döma, huruvida någon skrift, vidrigare i form och giftigare i syfte, må kunna hafva blifvit afgifven i ett officielt utlåtande, af en akademie-sekreterare, till den Akademi, under hvilken han sorterar såsom tjänsteman. Oss synes åtminstone, att herr H. genom detta till dess form opassande anförande visat Kongl. Vitterhets-akademien en grof missaktning. Kongl. Akademien, som måhända saknat utvägar att på annat, lämpligare sätt tillrättvisa sin af all conventionel form glömske sekreterare, har dock funnit med sin egen värdighet oförenligt att låta denna skrift inflyta i sitt eget utlåtande annorlunda än såsom en bilaga, stående ensam och uteslutande för herr H:s egen räkning. Rimligtvis torde läsaren vid granskning af denna utgjutelse, som här antagit hela karakteren af en våldsam explosion, kunna bilda sig en mening om arten af herr Hildebrands personliga känslor gent emot en man, som under en lång följd af år tyst fördragit hans förnärmelser, dock utan att någonsin uppgifva sin egen uppfattning af hvad stort och mycket som inom den svenska fornforskningen ännu är ogjordt och försummadt. Vi beklaga i sanning det tillstånd af en ohejdad själens bitterhet, som här ohöljd framträder hos en redan till åren kommen man. Det är en sorglig syn, när det menliga högmodet och magtbegäret uppenbara sig i denna form, och vi bedja läsaren icke för-gäta, att det endast varit till sjelfförsvar och i sakens intresse,

som vi framdragit denna förirring hos en man, för hvilken vi önskade kunna bibehålla någon aktning.

Ehvad slutsatser man af allt detta än må draga, så mycket blir dock alltid klart, att herr H. *icke önskar* utgifvandet af de kulturhistoriska samlingar, hvilka jag gjort under 30 års forskning och resor af många tusen mil inom alla delar af vårt land. Möjligtvis låge det nära att här kunna förmoda, det hr H. kunde finnas obenägen att se offentliggjordt ett större verk, som redan genom sitt program måste lägga i dagen, hvilka omätliga rymder på kulturhistoriens fält ännu ligga alldeles orörda, medan vår officiella fornforskning, med alla dess stora anspråk och ressurser, under idkeligt idislande af hvad som redan blifvit utredt af Thomsen, Nilsson och Worsaael m. fl., knappast förmått flytta sig ett tuppffjät utöfver den inskränkta krets, som nästan uteslutande håller sig vid landets jordfynd.

III.

Strödda bidrag till historien om Herr B. E. H:s embetsverksamhet såsom vårdare af statens historiska samlingar, med anspråk att jemväl vara ensam och uteslutande myndighet öfver fäderneslandets fasta och lösa fornminnesmärken.*)

Det skulle blifva för läsaren tröttande, om vi här anförde ens en mindre del af de anteckningar, hvilka vi ytterligare gjort öfver detta för hvarje fosterlandsvän sorgligt betydelsefulla ämne. Vi spara därför vidare meddelanden till nästa gång, i fall omständigheterna så skulle påkalla; öfverlemnande åt våra läsare att af det anförda bilda sig en allmän föreställ-

*) Riksantikvariens instruktion lyder, att han: "har den speciella "vården om statens historiska museum och myntkabinett — vakar öfver "våra fornlemningars skyddande och bevarande etc. etc." (Administrativ och statistisk Handbok af E. Fåhræus, 8:o, 1864, pag. 274.)

ning om det förhållande, hvori herr H:s stora anspråk ställa sig till sättet för hans embetsutöfning.

År 1837 tillträdde B. E. Hildebrand riksantiquarieembetet, vid hvilken tid den största delen af landet var oskiftadt; hade han tillåtit landtmätare, som sedan dess förrättat skifte, att lägga alla fornminnen på allmän jord, så hade största delen af våra fasta fornlemningar kunnat räddas, och det hade varit lätt att upprätta kartor öfver desamma, hvilket är af så stor vigt för fornforskningen. Men då landtmätare sådant begärde, lade han hinder i vägen, så att de ej kunde verkställa en sådan åtgärd; och dessa fornlemningar kommo nu i enskild mans ego, så att, om staten vill skydda dem, kan det endast ske här som i utlandet: den får nemligen expropriera marken hvarpå de finnas, hvilket komme att kosta staten enorma summor, men som kunnat undvikas, om denne embetsmans okunniga ensidighet och försummelse ej varit till.

Om H. d. ä. visat samma intresse för vetenskapen som för sig och son, så hade han, då skråna upplöstes på 1840-talet, sökt att för några tusende riksdaler få deras lådor, handlingar och »välkomster» inköpta till statens samlingar; hvilken rik skatt för vår handverkshistoria i dem fanns, visade den exposition, som åldermannen Gustafsson m. fl. 1849 anordnade i De la Croix's salong, och i Stockholms Dagblad för den 19 och 22 Maj beskrefs af herr Hedlund. Men någon tanke derpå förmärktes icke hos honom, utan en då obetydlig juvelerare, C. Hammer, som med vida skarpare framtidsblick förstod att samla dessa för Sverige högst dyrbara saker, inlöste den ena efter den andra, så att de nu äro i enskild mans ego, hvilken vid möjligen blifvande försäljning alltid nödgas beräkna sig ränta på kapitalet, jemte hyra för deras förvarande. Ja, de kunna redan nu sannolikt ej fås för mindre än $\frac{1}{2}$ million, och efter ännu längre tid torde de komma att kosta dubbelt; och detta endast för det att ett så mäktigt ingripande votum i dylika viktiga fall är medgifvet en enda person. Med samma liknöjdhet behandlade denne saken, då herr Hammer för tvenne år sedan hembjöd staten sina samlingar för ett, enligt min tanke, ganska moderat pris, för det hela eller vissa partier af desamma.

Angående huru förstörelsen af våra fasta fornlemningar tillgått, vill jag blott anföra några få exempel. I Färlöfs soc-

ken, Christianstads län, Willands härad, fick egaren af Araslöf i slutet af 1830-talet det infallet att å det af Sjöborg m. fl. omtalade slagfältet vid Bjärlöf, på trenne dagar låta uppföra en cirka 3000 alnar lång stengärdesgård, hvartill folk från hans trenne gods uppbudades. På fältet fannos då 100-tals bauta-stenar, hvilka till största delen afslogos med slägga nära mar-ken och lades i gärdesgården. Sedan detta experiment gått för sig opåtaladt, och då derefter en hvälfd bro i närheten skulle byggas, användes resten af detta stora minnesmärke till brohvalfvet. Då jag 1865 besökte denna ruinerade fornlemning, kunde jag i den verkställda hägnaden räkna öfver 100 stycken 3 alnar långa stenar, och allmogen i orten, som med en mun beklagade förstörelsen, sade att der funnits öfver 200 stycken. Man visade mig, mellan Strö och Vinslöfs kyrkor, en skepps-sättning med hög och hällkista, hvilket allt egaren af Araslöf och Strö på 1840-talet låtit rasera; stenarne i skepps-sättningen begagnades till gärdesgård, och de större hällarne voro tagna till broar. Flera hundrade dylika exempel kunna anföras. —

Man hör ideligen åberopas vetenskapliga systemer; men är då *det* en vetenskaplig anordning, att rangera fynden af stenredskap efter tumstock, så att en skilnad i längd eller allenast bredd af en enda millimeter tages i betraktande? . . . För diletantan och köpmannen möjligtvis ett lämpligt uppställnings-sätt, men ej för den kulturhistoriske forskaren. Eller är *det* vetenskapligt och visar det en gammal forskares skarpa blick, att ställa en tumlare, som på 1820-talet blifvit fabricerad inom Loshult eller Ousby socknar i v. Gänge härad, Christianstads län, vid sidan af den stora vasen B, i Brons-afdelningsskåpet, 39, öfre hälften, romerska arbeten, i katalog: p. 31? Mot min anmärkning svarades att den var från brons-åldern, emedan den egde *«erugo nobilisa»*. Tumlaren är söndrig å ena kanten och har den anförda ergen; hvarföre man ansett den för en äkta bronspjes. Men vill man undersöka dess legering, är det ej annat än vanlig grytmalm; och då han slagits sönder, har man kastat den, der allmogen kastar sand, aska och slask från kök och boningsrum, och hvaraf syrorna löst askan och sanden, så att derigenom bildat sig denna glasartade erg. Om Herrar H. ville göra sig litet möda, skulle de kunna få många dylika fynd från Skåne, och förfalskare af

fornsaker skulle snart kunna fabricera sådana. Fyndet är lika snillrikt som den mycket omskrifna runläsningen å Runamo (i Blekinge)!! —

Gå vi till vården af vår medeltids minnesmärken, som äro ställda under samme mans uppsigt och vård, vilja vi blott anföra Edshults gamla kyrka, som raserades 1839 och 40, med hvalf och väggar fulla af målningar från 1300-talet (se *Monuments Scandinaves etc.*); här såldes de gamla inventarierna af altarring, predikstol, helgonbilder; den förra fann jag som hägnad kring en svinstia, den senare som hundkoja; målningarna från hvalf och väggar, som stallspiltor, helgonbilderna, på afträden etc.; och Pietteryds kyrka i Småland, den enda i Sverge som haft likhet med de norska stafkyrkorna, raserades i slutet af 30-talet opåtaladt. — (*Svenska Fornm. F:s Tidskrift, I bandet, 2 häft., pag. 123.*)

I Wårfruberga kloster-ruin i Fogdö socken, Nyköpings län, funnos murar till 12 aln. och derutöfver, säger Dybeck, då han första gången såg den 1830; nu äro de med Riksantikvariens tillstånd raserade. (*Målarens öar, af R. D—, 1861, pag. 8.*)

Kalken från en annan kyrka fanns en gång uti en krögares hand och brukades som dryckeskärl under hans orgier. 1847 fann jag ett antependium från 1300-talet i Östra Stenby kyrka, hvilket jag utverkade att församlingen, enligt sockenstämmo-protokoll, skänkte till statens historiska samlingar; men H. lät ej afhemta det, och det såldes sedan till en lumpsamlare. (*Samlingar till Sv. konst- och odlingshistorien, I häft. p. I, Pl. I.*)

Gamla altartaflan i Å kyrka i Linköpings stift var redan af annan person hos Riksantikvariern anmäld förr än jag, 1846, i min reseberättelse anmälde den hos honom till inköp för 100 kr., och har den äfven sedan flere gånger vidare anmälts, men ej blifvit inlöst, utan såldes på 1850-talet till Ornamentsbildhuggaren Ahlborn, som sände den till Cöln, der jag såg den 1857, på resa till Paris, och hvarest man förundrade sig öfver, att man låtit ett sådant minnesmärke, som var af så stort intresse för landet, gå utomlands. Slutligen lät riksantikvariern göra räfst, och pastorn i Å fick en skrapa, som han måste qvittera. Hvems var felet?

Af messhakar, som jag 1846 ritat för deras vackra broderi från 1500-talet, fann jag på min resa 1876 några bit för

bit sönderklippta och vidskepligt begagnade som medicin emot sjukdomar.

Då jag flerfaldiga gånger, både muntligen och skriftligen, anhållit om att få samla sådant, som församlingarna ville lemna utan annan ersättning än transporten, på det statens hist. museum måtte deribland utgallra hvad det ej ansåg sig behöfva, antingen till landsortsmuseer eller i något af de slott, som stå obebodda, har sådant alltid blifvit afslaget. Vid försök till samtal om de förstnämnda med herr Riksantikvariern, har han alltid afklippt detsamma med det yttrandet, att intet af värde i dem bör finnas. Att herr H. ej hyst stort intresse för dessa museer, visade han ock i sin egenskap af Garde-de-médailles, då han 1860—1863 biföll nedsmältningen för myntning af den massa mynt, som fanns under hans vård. (Se Sv. F:s-föreningens Tidskrift, I B., 2 häft., pag. 125.) Utlandets vårdare af statens samlingar, såsom hans excellens *Olfers* i Berlin m. fl., hade deremot den åsigten, att för landsortsmuseerna borde man göra allt hvad man kunde, emedan det just var de, som mest befordrade fornkunskapens utveckling. Hemställes hvilkendera åsigten härvidlag är den rätta!? Sålunda afspisad, insåg jag att ingen möjlighet fanns att rädda de dyrbara fornlemningar, som lågo i materialbodar och på kyrkvindar; hvarföre jag 1866 i slöjdföreningen väckte förslag att bilda ett museum för konstindustri, hvilket bifölls, och medel lemnades mig till anskaffande af dylika föremål såsom en statens blifvande tillhörighet; men då tillstädeskom riksantikvariern och gjorde ett hiskeligt väsen öfver hvad som var samladt från kyrkor. Ehuru deribland funnos ting, som voro hos honom anmälda för 20 år sedan och ej blifvit afhemtade, fann han nu lämpligt att infinna sig, ej så mycket för sakernas skull, som för att tillintetgöra musei framgång, hvilket ock lyckades för den gången. Om det ej varit denna afsigt som legat till grund för hans handlingssätt, hvarför hade han då ej visat samma nit vid de andra museer, som bildats i Stockholm och i landsorten?

För tvenne år sedan blef jag, likasom nu mot H., nödsakad att uppträda med ett sjelfförsvar emot styrelsen för slöjdskolan; till min stora förundran fann jag då, såsom bilagor, herrar Hildebrands utfall emot mig i separata aftryck välvilligt meddelade; en tjänst som de ej försumma, der de se sig i tillfälle att kunna skymfa min person.

Vända vi oss åter till våra kyrkomålningar, så hafva herrarne H. tyvärr visat, att de äro föga bevandrade i kunskapen om dylika konstverks konsthistoriska värde; såsom bevis hvar på jag blott vill anföra följande. Kring 1874 besökte H. d. ä. Dalhems kyrka på Gottland, under det att reparation pågick; man hade dervid afrifvit hvitlimningen, och målningar blifvit synliga å det primitiva anputset (första rappningen), som varit polerad med glatta jern, så att ytan var slät som en slipad marmorskifva; hvilket är händelsen med det inre af murar från 12- å 1300-talet. Här syntes S:t Görans strid med draken m. m., hvilka målningar H. ansåg vara utan historiskt eller konstvärde; och blefvo de derföre öfversmetade med kalk. Men af desamma finnes i min ego en kopia af en svag ritning, före denna vandalism verkställd af annan person.

Någon tid förut hade vid reparation af Lärbro kyrka upptäckts målningar under kalkningen; saken anmäldes för H. d. ä., som svarade pr telegraf: «*min son kommer*». Då han kom, fann han dem utan värde, ehuru der funnos inskrifter, som åtminstone bort intressera honom; och de skulle likaledes blifvit öfverkalkade, om förhållandet ej kommit till intendenten P. Säves och prof. F. Scholanders kunskap, hvilka gjorde protest emot dessa herrars dom. Dessa målningar äro från samma tid som målningarna i Dalhem; de vittna om en storartad stil, hvars make man på fastlandet ej finner, och tilldragelsen visar, att ingendera af herrarne H. har den ringaste kunskap om konstens formlära under olika tider, hvilket dock är första vilkoret då man vill bedöma ett fornaidrigt konstverk. Att särskildt H. d. ä. ej eger minsta kännedom deruti, har länge sedan blifvit bevisadt, då genom hans försorg målningarna i Vrigstads kyrka i Småland 1865 förstördes, ehuru de kunnat flyttas direkt från muren in i historiska museum, likasom man gjort i Italien och andra länder (Sv. F.-F:s tidskrift, I B. 2 H., p. 124); men den som tror sig veta allt och känna allt, kan väl ej förmå sig att fråga sig för.

Ännu ett prof på H. d. ä:s konstkunskap vilja vi anföra. År 1847 fick jag ett altarskåp från Järsta kyrka i Linköpings stift att öfverlemnna till statens samlingar. Riksantikvarien ställde detta konstverk, som stått 100-tals år i en fuktig kyrka, i sitt arbetsrum; följden blef naturligtvis att träet torkade, och målningen föll af i stora stycken, emedan den var utförd på

gipsgrund. Då jag 1862 besökte *Cöln's* museum, fann jag den ena sidodörren till ett liknande skåp af *Mäster Stephan von Cöln*, hvilken dörr föreståndaren för nämnda museum värderade till 20,000 kronor. Detta visar nogsammt huru nödigt det är att dylika konstverk ställas under män, som förstå konstvärdet af hvad som anförtros dem, och sättet att vårda och underhålla detsamma, så att det ej för alltid går förloradt.

Men deremot hafva dessa herrar vid alla tillfällen visat ett outröttligt nit att finna fel i mina arbeten, särdeles i *Monuments Scandinaves*. Sålunda finner läsaren i *Vit.*, *H.*- och *Antiqv.*-*Akad.*s handl. (26:te delen, ny följd, 6:te del. pag. 365, Floda kyrka, i Södermanland), en afhandling af *B. E. H.*, genomträngd af personlig hätskhet och klanderlusta. Men i detta klander har *H. d. ä.* ådagalagt att han icke har någon kunskap om, huru ens en handtverksritning uppgöres, långt mindre om bedömandet af ett konstverks värde. Se här förhållandet:

Denna kyrkas målningar i «*Monuments Scandinaves*» äro för utrymmets skull, och för att ge begrepp om hvalfvets dekoration i dess helhet, tecknade i plan, hvilket gör att figurerna i de kupiga hvalfven synas än för korta, och än för långa; då nu storleken är cirka $\frac{1}{400}$ -del, är det, efter denna förminskade skala, klart att mindre ornater komma att synas som prickar. Jag hade skaffat mig detaljer i naturlig storlek, som skulle utförts i en storlek, att det kunde arbetas efter dem; men kostnaden skulle blifvit alltför stor, då man för ritningen af en enda verkets planch på sten begärde 2,000 fr., hvarföre jag ej hade tillgångar till deras utförande i litografi.

Om *H. d. ä.* egt så mycken kunskap i dekorering som en simpel handtverksdekoratör, så skulle han inför Akademien företett dylika ritningar; då hade han gifvit dess ledamöter ett klarare begrepp om målningarna, än mina tillgångar förmått; men de ritningar han sjelf låtit verkställa och påstår vara ypperliga, och som för Akademien framlades, bevisa ingenting mer än mina, om ej mindre. Med dessa fakta för ögonen torde man hafva fullt skäl att utbrista: Hvad under, om till och med vårt lands i så månet afseende utmärktaste och högt uppsatte män blifvit ledde bakom ljuset, då de sett sig föranlåtna att lemna sitt förtroende åt en i konstväg så okun- ning rådgifvare, som här ifrågavarande Akademie-sekretärer visat sig vara! —

Då jag den 19 Maj 1858 (se Monum. Scandinaves N:o 85) hade den äran inför franska Akademiens afdelning «*Beaux arts*» visa dessa och andra mina ritningar, vid hvilket tillfälle Europas mest framstående konstnärer voro närvarande, såsom Horace Vernet, Ingres, Hittorff m. fl., frågades mig, om jag hade några detaljkalkar af figurer och ornater i naturlig storlek, hvilka jag kunde förevisa, och då jag företedde dem, såsom bevis på korrekthet till form och karakter, yttrade de sin belåtenhet, och mitt arbete blef hos regeringen till subskription förordadt.

Detta föranleder mig att yttra: det är ingen konst att håna den, som visat eder vägen; ty förr än jag fäst uppmärksamheten på dessa målningar (i Floda), voro de af professor Sandberg bedömda att icke ega något värde, såsom Hans Excellens grefve Bonde på Säfstaholm för mig berättade; och på hvilket yttrande han för sin del fullkomligt litade. Då jag likafullt 1846 företog ditresan för att se dem, fann jag dem redan vid första anblicken så tilltalande, att jag, ehuru det var långt lidet in i November, och marken utanför kyrkan frusen, oakadt kölden ej kunde afhålla mig från att afteckna dem, ehuru fingrarna stelnade af kyla; och det kan *då* ej vara underligt om fel skulle insmugit sig. Hyad inskrifterna beträffar, som H. ej kunnat läsa, så hafva flera i latinet lika litet hemma som H. förklarar dem för oläsliga*); men då jag visade mina teckningar af desamma för en i alla afseenden sakkunnig person, försäkrade mig denne, som var fullt hemmastadd i de äldre hymnerna till Marias ära, att det var en af dessa, och ej svårt att läsa den samt att komplettera det felande. Mitt bemödande har haft den verkan, att denna och många andra kyrkodekorationer blifvit räddade för allvarligare studier i kommande tider än både H. och jag kunnat göra. —

Rörande textens knapphändighet i Monuments Sc. har jag följt flere kunnige mäns råd, såsom Højjen, Didron Aîné, Ingres m. fl., och vill derföre anföra utdrag af ett bref af den 3 Juli 1853: «Ni önskar att jag måtte blifva eder medutgifvare; jag

*) Kyrkoherden Petterson på stället försäkrade, att H. d. ä. varit der och haft fotograf och ritare med sig, men förklarar att han ej kunnat läsa inskrifterna. Sedan häftet var utkommet, deri jag infört dechiff-reringen, talar han dock i en lärd och fräck ton derom, och klandrar det lästa.

«deremot har ingen annan önskan än den, att ni sjelf må blifva «detta verks utgifvare, till hvilket ni visat mig teckningar, ut«förda med prägel af trohet och omsorg; de behöfva ingen vid«lyftig text, men noggranna och pålitliga uppgifter af det lo«kala, som kan tjena att upplysa minnesmärket; sådana upp«lysningar om dess beskaffenhet, hvilka alla teckningar behöfva «som text, kan ingen bättre än ni sjelf ge, etc.»

N. Höijer.

Uti Antiquarisk Tidskrift för Sverge 1869, artikeln: Bidrag till svenska medeltidens konsthistoria, af H. Hildebrand, pag. 344, säger han: man ser i Kumla kyrka (Vestmanland), huru ett djurs kindbåge sticker upp ur Kains bakficka (!); vapnet med hvilket han senare tog lifvet af brodern. Och i not tillägger han: »På herr Mandelgrens teckning i Monuments Scandina- ves, pl. XXVI, är detta naiva drag icke tydligt: kindbå- ges sväfvar der i luften utmed rockskörtet» *). Vidare anfö- res i samma arbete af H. d. y, öfver målningarna i Kumla kyrka, pag. 406, att »hvalfven syntes som de vore öfverklädda med sammet», hvilka ord vittna om fullkomlig okunnighet i må- leriets teknik huru sammet målas; ifrågavarande målningar ega, som andra kalkmålningar, en matt, mjölklik ton. Läsaren får ock genom hans yttrande en fullkomligt falsk föreställning om saken; de äro dekorationsarbeten, och det är som sådana de skola skildras till form och karakter (uttryck); men detta var honom omöjligt, emedan sådant fordrade allvarligare studier än att slå omkring sig med fraser, lånta från andra författare. Man får således instämma med hr Bergstedt i Samtiden, 1874 pag. 784: «att när man talar i en så hög ton, bör man veta hvarom man talar». —

Af det lilla, här blifvit anfördt, torde läsaren lätt inse, att tiden redan länge varit inne, då Riksantikvariatet bort indra- gas och fördelas på män för hvarje fack, eller provinsvis, för särskilda museer; ty statens stora museum lider ej deraf, tvärtom vinner det; och då först kunna vi få en vetenskap, när forsk- ningen blir fri och ej monopoliserad, såsom nu. —

*) Detta bevisar att H. d. y. ej det ringaste känner till kostymens histo- ria; ty rock med bakfickor förekommer först i slutet af 17:de och början af 18:de seklet. Och detta förhållande skulle vara okänt för en konsthistoriker vid de Fria Konsternas Akademi m. m.!!!

Slutligen några ord om motiverna till denna uppsats: De äro icke uteslutande personliga, anskönt jag måste anse individen vara i sin goda rätt, då han tillbakavisar förnärmande anfall på sin egen person eller på de högre syften, hvilka han införlifvat med sin tillvaro.

Till dessa högre syften räknar jag, såsom många med mig, pligten att rädda och vetenskapligt tillgodogöra spären af våra faders odling, medan dessa spår, under tidehvarfvens nötning, ännu äro igenkänneliga.

Hvad jag för detta mål arbetat, har varit mitt lifs bästa glädje och torde måhända icke vara alldeles oförtjent af mina medborgares aktning. Jag hade lifligt önskat att resultatet af det i kap. III berörda arbetet hade kunnat i någon lämplig form komma den fosterländska bildningen till godo. Men då härtill en blott ringa utsigt gifves, har det varit min pligt att, med tacksamt erkännande af hvarje understöd, som kommit mig till del så väl af konung som af riksdag, få offentligen antyda de förhållanden, hvilka hittills vållat, och rimligtvis äfven framdeles kunna föranleda, att mina dithörande vidlyftiga samlingar aldrig blifvit, eller blifva utgifna. Ehvar helst de en gång slutligen hamna, må de dock vittna om hvad jag velat; och då jag nu drager mig tillbaka, sker sådant i det jag frikallar mig ifrån hvarje ansvarighet och kastar ansvaret på dem, hvilka af personligt högmod och magtbegär velat behandla en stor fosterländsk kulturangelägenhet såsom en fideikommissinrättning, uteslutande afsedd för deras egna inskränkta vyer, eller särskildt för deras rent personliga syften.

Ställigen några ord om motiver till denna uppsats. De
 Bro loka utslutande personliga. Anskänkt jag måste ännu ind-
 viden vara i sin goda rätt till att tillbakavisa förväntande
 anställ på sin egen person eller på de högare styren, hvilka han
 intygar med sin tillit.

Till dessa högre styren räknar jag såsom inbegrip med mig,
 pligten att rädda och vetenskapligt tillgodogöras spåren af värd-
 följers öfning, och den dessa spår, under tillstyrkans nådning,
 ännu äro öfverblifna.

Hvad jag för detta mål arbetat, har varit mitt till detta
 glädje och torde måhända loka vara alldeles öfverflöd af mina
 medborgares skänning. Jag hade tilligt tänkt på konstaten
 af det i kap. III berättade arbetet, hade kunnat i någon förmånlig
 form komma den föreståndare, bildningen till goda. Men då
 härför en stort ringa resultat givits, har det varit min pligt att
 med tacksam erkännande af hvarje understödd, som kommit mig
 till del så väl af konstaten, som af öfverflöden, att uttrycka
 de förhållanden, hvilka tillfälle vunnit, och i mindre mån fram-
 hålla kunna förstås, att minn tillstånd vidlyfva samhäl-
 let så långt blifvit, eller blifva nyttigt. Eftersom helst de en gång
 ställigen beaktat, att de dock vittna om hvad jag velat; och
 då jag nu frågar mig tillbaka, eller såhant i det jag tillkallar
 mig från hvarje ansvarighet, och kastat ansvar på dem, hvilka
 af personligt högnad och medbestämmt velat behålla en stor
 föreståndare kulturanställningen såsom en afdelningskommis-
 sion, utslutande såväl för detta egen inskränkta yter, eller
 särskildt för detta rent personliga styren.

www.books2ebooks.eu